

teòrics, sobretot quan aquests no són sinó un breu resum del plantejament original.

Separat de l'anàlisi del cas que era el seu objecte d'estudi, el llibre que comentem resulta insuficient com a text independent, puix que la majoria d'autors i conceptes analitzats són prou complexos com per ser reduïts a un parell de cites

per cap. Amb tot, l'autor mostra una excel·lent disposició teòrica que fa que es pugui esperar d'ell molt més del que aquest breu llibre pot indicar.

Joana Gallego

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Periodisme
i de Ciències de la Comunicació

CHILLÓN, Albert

Literatura y periodismo. Una tradición de relaciones promiscuas

Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Publicacions, 1999. (Aldea Global: 5)

Prólogo de Manuel Vázquez Montalbán

Una de les primeres preguntes que ha de contestar tot professor de periodisme és a propòsit de les relacions entre periodisme i literatura. La majoria dels estudiants arriben a les llicenciatures des d'una vocació literària més o menys explícita, són allò que abans en deien *letraferits*. Igualment, una part substancial del seu univers periodístic —si deixem de banda l'*star system* audiovisual— està format pels escriptors que surten als diaris: Vázquez Montalbán, Barril, Torres, García Márquez, Umbral, Muñoz Molina, Vicent, etc. La tragèdia dels professors dels primers cursos de periodisme és que la doctrina literària oficial i, especialment, la doctrina periodística —i en això coincideixen els teòrics i els professionals— els obliga a desenganyar l'estudiantat. Vázquez va ser periodista, però ja no ho és; no pots escriure com Barril fins que no ets famós; Umbral fa poesia en prosa, però no és periodista. Són les respostes canòniques a les inquietuds dels joves aspirants a una professió poc més noble que la prostitució. Contra les aspiracions literàries dels alumnes, durant dècades se'ls ha subministrat la piràmide invertida, les sis W —sense parlar-los d'Aristòtil, per cert— i el mite de l'objectivitat, prefaci del codi deontològic apte només per a l'aristocràcia periodística

ca que treballa als mitjans públics, especialment els dependents del govern català.

La fascinació que m'ha provocat aquest llibre del professor Chillón no prové únicament de la contundència de la seva resposta contra aquesta corrua de despropòsits, sinó la profunditat amb què ho fa. És nota, si se'm permet, que ha dedicat la vida a desfer un malentès tan estès com estèril. I així ha estat com *Literatura y periodismo* ha esdevingut una obra sublim, si podem traslladar a l'assaig allò que Bloom defensa en el cas de la literatura imaginativa. Tot el que fins ara s'ha dit sobre periodisme i literatura està en les pàgines de Chillón i difícilment podran dir-se noves paraules sense tenir-lo com a referència, explícita o implícita, atesa la manca de rigor habitual en la literatura científica sobre l'activitat periodística. I el meu entusiasme no prové només de compartir amb Chillón un grapat de referents poc freqüents quan es tracta de parlar de periodisme com Austin, Wittgenstein o Lluís Duch. Chillón va al nucli del problema, com és la naturalesa del llenguatge. Tot comença, estem d'acord, amb Nietzsche.

La secció primera, i especialment els dos primers capítols, són de lectura obligatòria per la capacitat de sintetitzar tot el que

s'ha dit sobre el llenguatge en l'últim segle i mig. Però la síntesi és intencionada. Només des del reconeixement de la naturalesa retòrica del llenguatge és possible entendre la impossibilitat de fer periodisme sense una mínima «consciència lingüística». Heus ací la primera recepta autèntica que cal donar als estudiants de periodisme: amics, a partir d'ara, treballaran amb un instrument molt fràgil, la paraula; vagin en compte perquè el poder de la paraula pot ser superior al del diner. I no és un valor eurocèntric. Duch cita Confucí per demostrar-ho, quan aconsella el futur príncep que la reforma del poder polític comença en la reforma del llenguatge. Com encertadament assenyala el professor Chillón, el periodisme seria purament un ofici si la realitat existís i només es tractés d'explicar-la. Però la realitat es construeix a cops de paraules. Així és com el periodisme esdevé activitat interpretativa, literatura, en definitiva. El treball neix de la ja tradicional distinció establerta pel mestre Pla entre literatura imaginativa i literatura d'observació. El periodisme, i ja som a la gran conclusió, és una activitat literària i la literatura és avui també periodisme. I s'han acabat el mites objectivistes i les digressions aristocràtiques. El poeta Bergamín ho va dir amb contundència: «Si fuera un objeto sería objetivo; como soy un sujeto, soy subjetivo». Contràriament al que pensen molts, aquest plantejament és molt més compromès per als periodistes, perquè els obliga a actuar com a intel·lectuals, possiblement l'única justificació perquè siguin a la universitat.

Fins aquí els fonaments teòrics de l'immens esforç de Chillón en la segona i tercera secció del llibre, on repassa els moments més sublims del periodisme fet des de la vocació literària i de la literatura escrita en els periòdics. Destaca en aquest bloc la minuciositat i el rigor del treball fet amb autèntica vocació d'exhaustivitat i, cal remarcar-ho, de connexió entre la tradició autòctona i els grans corrents internacionals. Tot i no ser-ne

gaire partidari, Chillón fa un veritable cànon de la literatura periodística, de la literatura d'observació publicada en diaris, a la vegada que reinvoca altres gèneres, com l'assaig o les cròniques de viatges, avui menystingudes per la columna o el reportatge formalista.

El llibre de Chillón és una alenada d'aire fresc en una disciplina acadèmica marcada pels llibres d'anècdotes escrits per periodistes famosos o les compilacions de bibliografia anglosaxona fetes per acadèmics com a exercici de concurs oposició. Chillón s'arrisca a pensar sol i remou la disciplina, si se'm permet, com han fet recentment treballs com els d'Àngel López García (*Escritura e informació*. Madrid: Càtedra, 1996) i Francesc Burguet (*Construir les notícies*. Barcelona: Dèria, 1997) o Richard Keeble (*The newspaper handbook*. Londres-Nova York: Routledge, 1994) i Allan Bell (*The language of news media*. Oxford: Blackwell, 1991). Sorgeix, crec, una nova escola que refa l'estudi del periodisme —la idea és del mateix Chillón— a partir de les humanitats i les ciències socials. Una actitud, diem nosaltres, més intel·ligent que la recerca de peculiaritats místiques del periodisme per crear ciències noves, siguin de la comunicació o periodístiques.

Precisament per aquesta banda és per on Chillón provoca més debat. I em referiré a dos aspectes: la seva negativa a parlar de cànons i la seva vocació de crear una nova disciplina acadèmica. Un cop depurada la retòrica objectivista, no pot quedar només l'estil. No hi ha, certament, un únic estil periodístic ni un catàleg tancat i metafísic de gèneres periodístics. Hi ha estils periodístics i autors. Però hi ha tradicions, escoles i diferents graus de connotació. Hi ha, com assenyala la sociologia del coneixement respecte d'altres institucions, un seguit de coneixements de recepta i de convencions compartides per tots els actors periodístics: lectors, propietaris, escriptors, analistes... Podem dir-ne de moltes maneres, però hi ha un

seguit de tipologies textuals que marquen l'escriptura periodística. I la transgressió, recordem-ho, és una forma d'influència. I hi ha també la tradició que funciona com Bloom va establir en *El Cànon Occidental*, a còpia de combinar influència i reiteració. L'estudi científic del periodisme podria ser, com en la resta de la literatura, l'estudi de la influència amb una finalitat abans descriptiva i reflexiva que prescriptiva i normativa. Crec sincerament que això és el que fa Chillón en les dues seccions centrals de *Literatura y periodismo* i crec també sincerament que això és alguna cosa més que comparatisme per seguir amb el seu neologisme.

D'aquí la innecessària creació d'una nova disciplina acadèmica. Aquest comparatisme periodisticoliterari (CPL) costa d'acceptar després d'interioritzar la secció primera del llibre. He de dir que, en general, sóc bastant contrari a la creació de noves disciplines. Diguin-me tradicional. Austin ho va resumir de manera brillant: «En la història de les indagacions humanes, la filosofia ocupa el lloc d'un sol central originari, seminal i tumultuós. De tant en tant, aquest sol expulsa algun tros d'ell mateix que assoleix l'estatus de ciència, d'un planeta fred i ben regulat, que avança sense pauses cap a un llunyà estat final. Això ocorregué quan nasqué la matemàtica, i tornà a passar quan nasqué la física; en els últims cent anys hem estat testimonis del mateix procés, lent i gairebé imperceptible, que presidí el naixement de la lògica matemàtica a través dels

esforços conjunts dels matemàtics i dels filòsofs. Em pregunto si no és possible que en els propers cent anys assistim al naixement, gràcies als esforços conjunts dels filòsofs, dels gramàtics i d'altres estudiosos, d'una genuïna ciència del llenguatge. Aleshores ens alliberarem d'una part de la filosofia (encara en quedaran moltes) de l'única manera que ens és possible alliberar-nos-en: donant-li una puntada de peu cap amunt». Estem, en tot cas, al mig del termini marcat per Austin, i aquesta CPL té encara molt a veure amb la retòrica que, com ha fet notar el mestre Borrat, és a la vegada prescriptiva i analítica. El treball de Chillón hauria de ser igualment respectat en l'àmbit universitari si el considerem una valuosa aportació metodològica a la construcció d'una nova retòrica de l'actualitat, que abraçaria des de l'estudi de la condició periodística fins a la determinació de la invenció, la disposició, l'estil o la memòria periodística. El debat terminològic és, però, un afer secundari. Allò que importa ja està dit en la secció primera, i la coda metodològica té més d'incitació a la recerca que no pas de prescriptiva sol-lipsista. No desmereix en cap cas el conjunt de l'obra, però convida al debat i a la continuació de la tasca engegada, dues característiques sovint oblidades del mètode científic.

Albert Sáez

Universitat Ramon Llull
Departament de Periodisme